بسم الله الرحمن الرحيم

دافغانستان اوپښتو تاریخ ته لنډه کتنه

Ketabton.com

لیکوال او راټولونکي : محمد الیاس حمیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیواد ستراو نومیالي شخصیت احمدشاه بابا
فرهنګی، تولنیز ژوند، او لاسته راوړني

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد خان دزمان خان زوی او ددولت خان سدوزايي لمسی په(ږ1722) زکال چې د(1101 هجري لمريز سره برابر دی په هرات کی زيږيدلی دی. په پنځه ويشت کلنئ کي دشيرسرخ زيارت په جرګه کی واک ته ورسيد. دغنمو وږی دکابلی صابر شاه له خوا چی يو ديندار شخص و دنوموړی په پټکی کي دشاهی سنبول په عنوان وتومبل شو. په دی توګه احمد شاه بابا واک ته ورسيد. نوموړي له ټاکل کيدو څخه وروسته لاندې ټکي دموخو په توګه په پام درلودل:

1)دمرکزي قدرت بيا جوړول اويو والی.
2)دافغانستان دطبيعی پولو امن، چې له اموسيند څخه يي دسند او هند تر سينده پوری اوږدوالی درلود.احمد شاه بابا په ځينو کارونو لاس پوری کړ. هيواد ته يي له سياسی او اقتصادي اړخه يووالی وروبښه. دقبايلو ترمنځ اختلافونه يي له منځه يوړل. خلک يي وهڅول چی دهيواد په ګټو او تاوانونوکی سره شريک شي.
چاروکوته دمشهوری ورکولو لپاره يي دمشرانو دتلپاتی جرګي بنسټ کينود.ددې پروګرامونودپلی کولو اوموخوته درسيدلو په موخه يي، دمذهبي ډلو ملاتړ په پام کی ونيوه. دخپل ټولنيزدريځ دټينګښت لپاره يي دخپينئ داړيکو په ټيدګښت لاس پوري کړ.
احمدشاه بابا دښه استعداد په درلودلوسره په ټولو برخو کي زياروايست او ددولت دچارودپرمخ بيولو په لاره کی ډيری ستونزی وګاللې.

داحمد شاه بابا کارنامي

احمدشاه بابا دمعاصر افغانستان دبنسټ اېښودونکی په توګه ددې خاوری په جوړښت او دقومونو ترمنځ ديووالي په رامنځته کولو کی بريالي شو.له همدی امله دځانګړي ځای درلودونه برخمن و.
نوموړی هغه پاچا وه چی تاج يي پرسر نه اېښوده،تشريفات يي نه خوښيدل پټکی يي تاړه او دځمکي پر مخ کښيناسته. هغه له خلکو سره نيغه اړيکه درلورده. دسوله ييزه شخصيت په توګه يي دخلکو په شخړو کي پريکړې کولی. په ورين تندی يي کړکيچونه يي په سوله ييزډول حلول.احمدشاه بابا په سياست کی دنرمښت پلوی و اوتل به يي دوستئ له لاری چلند کا وه سره له دی چی دخاورې دپراخوالی هوډ يي درلود،له وينو تويولو نه يي ډډه کوله. دده دښو او نيکو اخلاقو له امله ورته بابا لقب ورکړل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحمد شاه بابا پوځی سوقیات

احمد شاه بابا کله چی واک ته ورسید، له هغه څخه وړاندې افغانستان دپردیو قواو په وسیله تجزیه او نیول شوی و. ځکه نو احمدشاه بابا دپخوانیو له لاسه تللو سیمودلاسته راوړلو اودطبعی سرحدونو دټاکلو لپاره یولړ سفرونه او پوځي سوقیات پیل کړل چی هریو یې جلا جلا ارزښت لری چی دهغو له جملی څخه اووم سفردپانیپت جګړه ذکرکوو.

اووم سفر دپانیپت جګړه(1760_1761)زیږدیز

په ختیځ کی احمدشاه بابا دا سفر ددیراهمیت وړدی، ځکه په (1758) م کال کې په هند کی مهمی پیښي رامنځ ته شوی. لومړی دپنجاپ سیکانو پاڅون وکړ، وروسې مرهټیانو دهند مرکزي اوشمالی برخو ته داخل شول اودریم ته چی اسلامی حکمت چی مسلمانانو جوړ کړی و، له منځه لاړ. په هغه وخت کی چی احمدشاه بابا دنصیرخان بلوچ په ټکولومصروف و، دمرهټیانومشر(سندیا) مرکزی هند ته ورسید.راجپوتانو اوجټانو سره یې اتحاد وکړ او سندیا دپنجاپ لوری ته حرکت وکړ. ادینه بیګ هم ورسره یوځای شو اوپنجاب یې ونیو. شهزاده تیموراو سردارجهان خان پیښور ته شاتګ وکړ.
کله چی احمدشاه بابا له بلوچستان څخه داِمن شو ددیرش زره پوځیانو سره دبولان ددرې له لاری سند ته ورسید اوله شهزاد تیمور اوجهان خان سره یو ځای شو، دپنجاب لوری ته یې حرکت وکړ سندیا او غازی الدین چی څنګه د احمدشاه بابا له حرکت څخه خبر شول، له نجیب الدوله سره یې سوله وکړه اودډهلی لوری ته روان شول، په ډهلی کی یې دویم عالمګیر ووژه اوکړوسی یې پاچا کړ، په دغه وخت کی احمدشاه بابا له دری قواو سره مخامخ شو، لومړنی دسندیا قوا، دډهلی له لاری په اوړدو کې، دویمی قوې په(هولګر) پوری اړه درلوده جمنا په کیڼ لوری کي ځای پرځای وه او دریمه قوه د(جنګورا) او غازی الدین وه.

څنګه چی جګړه پیل شوه، دري ګونه قوا وی داحمدشاهي دځواک پروړاندی ماتی وخوړه، کله چی غازی الدین اوجنګورا دسندیا له ماتي خبر شول، ډهلی یې پرېښود او وتښتېدل. دمرهټیانو مشر(بالاباجي) دمرهټه وټولو مشرانو ته خبرورکړ،چی نوی لښکر ترتیب کړی اوراجپوتانو به مرهټه و سره اتحاد وکړچی شمیر یې دوولکو ته رسیده په داسی حال کی چی داحمدشاه بابا دپوځیانو شمیر شپیته زره و، دپانی پت په ډګر کي دیره لویه جګړه ونښته افغانان فاتح او مخالفو ماتي وخوړه، احمدشاه بابا ډهلی ته داخل شو. دډهلی تخت یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهزادهعلی ګوهر،سیاسی او اداری چاری یې شجاع الدوله او پوځی چاری یې نجیب الدوله ته وسپارلې او پخپله کندهار ته راستون شو.

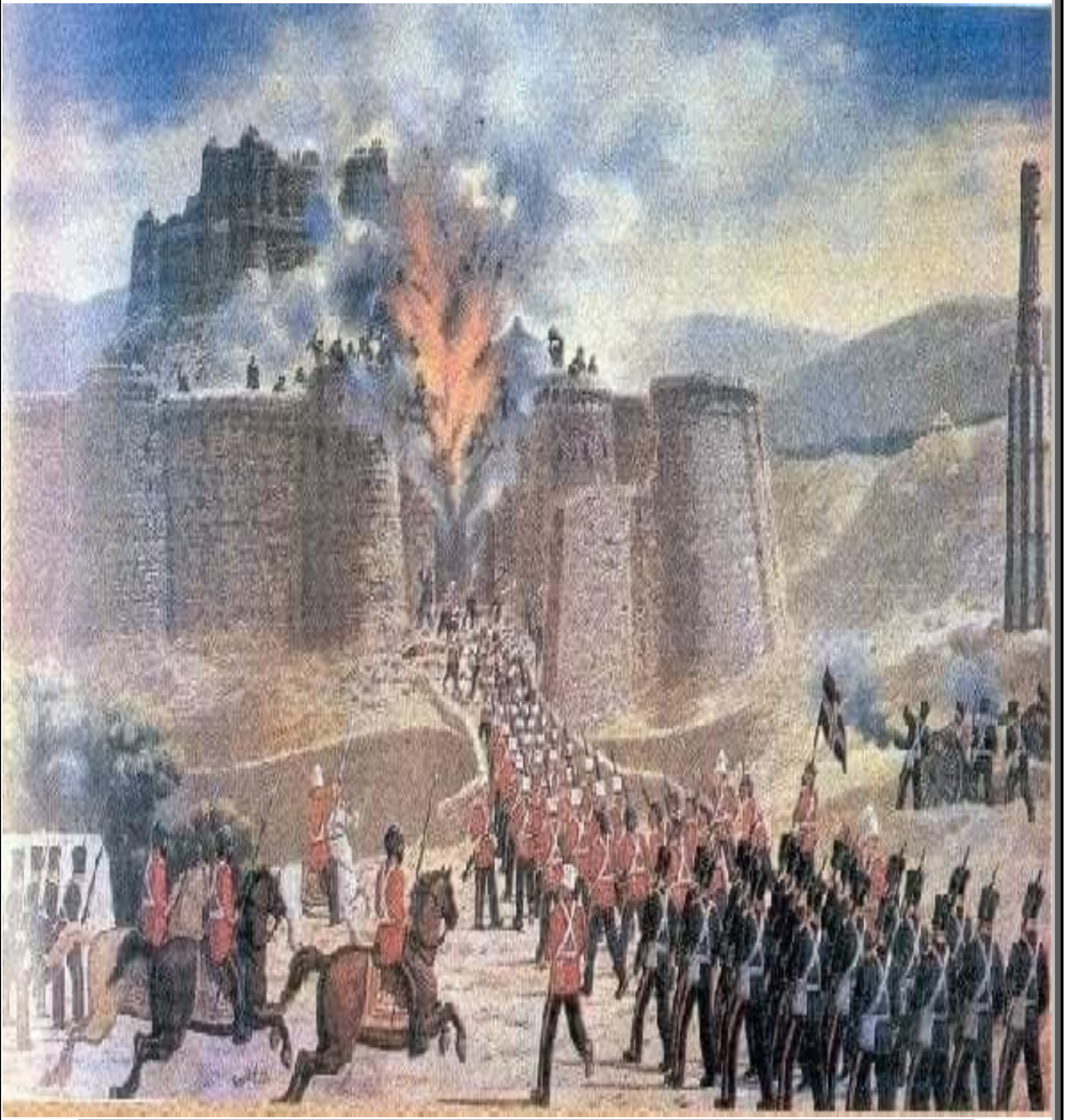

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد شاه بابا فرهنګي او ټولنیزې کړنې

د دغي عالیقدر پښتون امپراطور په وخت کي ادب او فرهنګ ته هم کار شوی ؤ، په خپله احمد شاه بابا په معنوي لحاظ هم یوه وتلي ځېره وه او دده د اشعارو دیوان دده پر معنوي ځېره ستر شاهد دی، د تصوف او عرفان سره علاقمند ؤ، خو په شعر کې یې حماسي هم ځای لره، د تاریخي افتخاراتو د ساتني له پاره یې په (1754م) کال یې په کندهار کې د بیت الاشراف په نوم لومړنی موزیم جوړ کړو، همدارنګه د تاریخ له ثبت سره یې هم علاقه لرله، نو ځکه یې په درباري تشکېلاتو کې د دولتي مؤرخ له پاره یو مقام منځ ته راوړو او په (1757م) کال کې یې د دربار منشي محمود الحسیني په دغه دنده وټاکه او حسیني هم هغه مشهور تاریخ چي تاریخ احمد شاهي په نوم سره یادېږي، په دوه ټوکه کې ولیکه او نور ډېر تالیفات دده په دوره کې رامنځ ته شو.

د احمد شاه بابا مړینه

دا چي احمد شاه بابا د هند له سفر څخه راوګرځېد، ډېرو جنګونو او سفرونو ستړی کړی ؤ نو په لاره کې ناروغ شو، کله چي کندهار ته ورسېد، د ناروغۍ له امله ضعیف شوی ؤ او په (1773م) کال کې یې د درملني په خاطر مشهد ته سفر وکړو، خو کله چي افغانستان ته راستون شو، نو ډېر ضعیف شوی ؤ، په دې وخت کې یې یوه جرګه د رئیسانو او د دولت له مامورینو څخه جوړه کړه چي په نوموړې جرګه کې یې شهزاده تیمور خپل ولیعهد وټاکه د جرګې غړو هم د احمد شاه بابا د نظر سره موافقت وښوده، بالاخره د احمد شاه بابا ناروغي سخته شوه او د طوبې د غره په لور ولاړ چي بالاخره هملته احمد شاه بابا د جمعې په شپه د رجب د میاشتي په شلمه د (51) کلنی په عمر سترګې له نړۍ پټې کړې او ډېر ژر دهغه د مرګ خبر په ټول افغانستان کې خپور شو، د هغه جسد مبارک یې د طوبې له غره څخه راوړو، د خرقې مبارکي تر څنګ یې خاورو ته وسپارلو، چي دده د مزار د ګنبدې ډېرلیک دادی.

روح یې ښاد او جنت الفردوس یې ځای شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

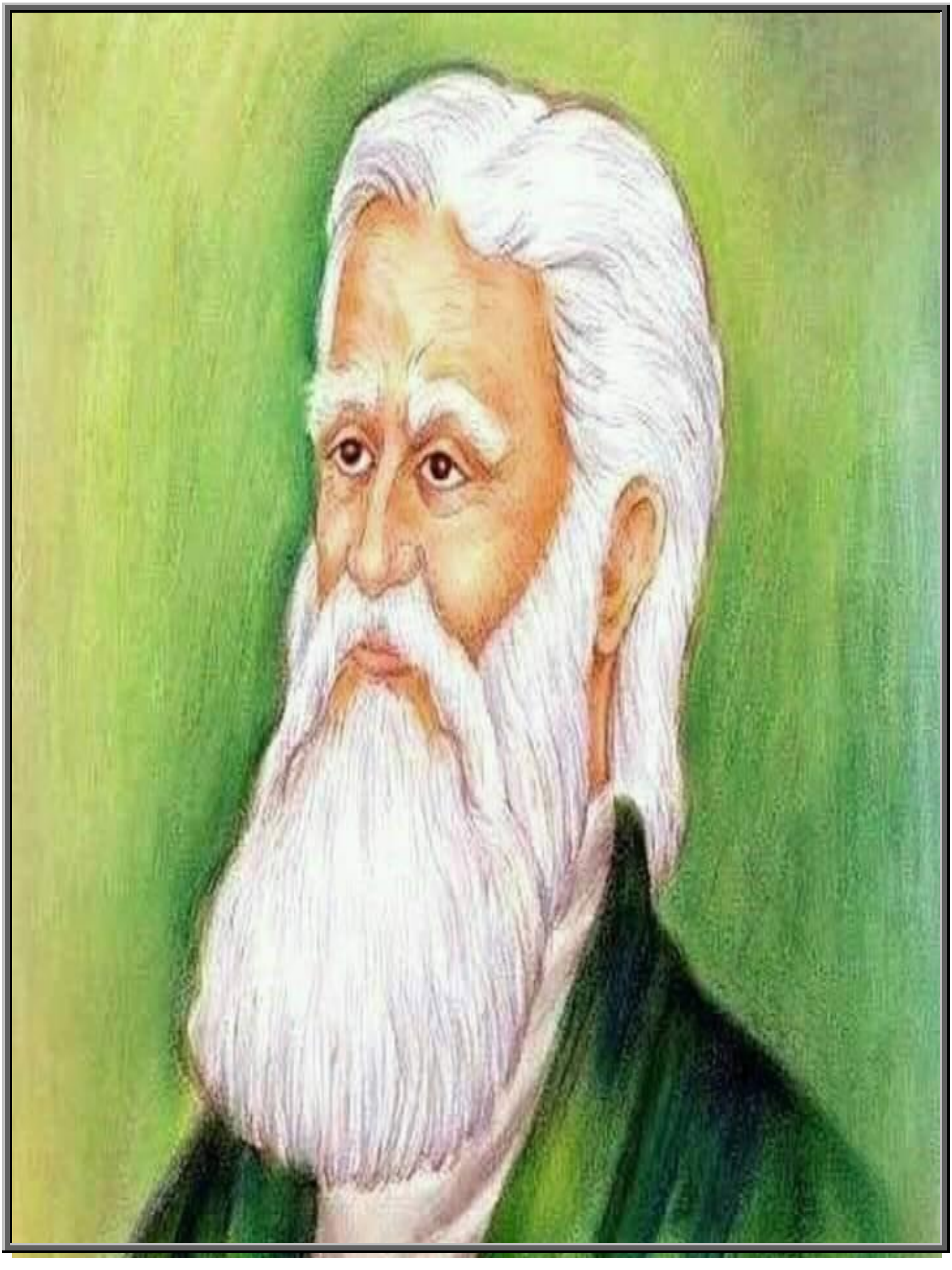

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستراونوميالي شخصيت عبدالرحمان بابا

رحمان بابا د پيښور په هزار خانی کې دبهادر خان په يوه علم پروره کورني کې نړۍ ته سترګي غړولي دي.
رحمان بابا دژوند او دزيږيدو دنيټي په هکله پوهان او محققين به يوه نظر نه دی خو مختلفو افکارو سره يعنی دپټي خزانې څخه ددی صوفي شاعر دژوند زمان زيږيدو نيټه د (1042) ه کال ښودلی دی خو ددی نظر سره قلندر مومند هم نظر نه دی او د هغه ژوند (1018) کال ښودلی دی.

په هر حال د رحمان بابا د ژوند زمانه دخوشحال ، ارزاني ، دولت لوانی ،ميرزاخان انصاری سره ښودل شوي دي

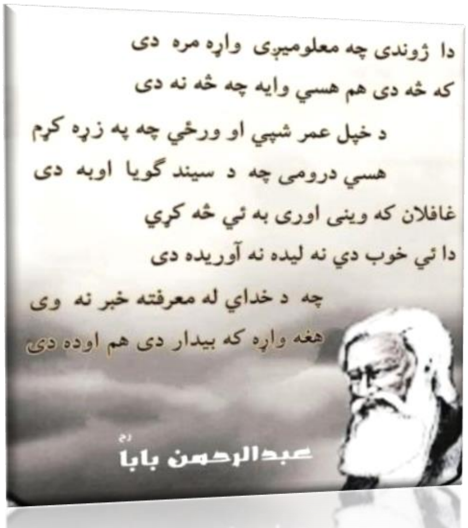

اودهغوی هم عصره ګڼل شوی دی ځکه ده پخپله په يو بيت کی ددغه شاعرانو ذکر کړی ده لکه چې وايي:

دميرزا د ارزانی دعوه به پرې کا
قدر دان دشاعرانو رحمان راغی
يا په بل بيت کي وايي:

خوشحالان او دولتان مي غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عا لمګير يم

خو د قلندر صاحب د نظر سره پو هان يو څه اختلاف څرګندوي او داسي وايي چې که رحمان بابا په (1018) کې زيږيدلی وی نو بيا يې ولي د دغو شاعرانو نه علاوه د مصری خان ګګياني ،معذ والله خان ، کامکار ختک او ځينی نورو شاعرانو ذکر ندی کړي بل داچې اشرف خان هجري وايی چې رحمان بابا (1100) نه تر (1104) کلونو پوري يو پوخ اوسنجيده شاعر وه لکه چي وايي :

درحمان په ويل ځای د لقب نشته
چې يې ما شعر منظور کړ معتبر دی

درحمان بابا ژوند په اړوند خو دقلندر صاحب نظر دپوهانو لخوا زيات دتاييد وړ ونه ګرځيد لو او په اثبات باندې رسيدلي چې دقلندر نه مخکې زيږيدلي دی رحمان بابا دشخصيت يه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ویلې شو چې دی یو فقیر طبع ملنګ او صوفي شاعر وو دارایي یې نه درلوده بلکه یو غریب او درویش صفته انسان تیر شوی دی لکه چې پخپله وایي:

و

څوک راکاندې قسم په کردګار
که درهم لرم په کورکې یا دینار
زه درهم او دینارنه لرم په کور کې
ولې ټول خلک مې بولې دنیاردار

او یا لکه چې وایي :
که زردار دزرداړانو اشنایان وي
د رحمان داشنایانو تکیه خدای دی

خو دی له یوی خوا غریب وو خو له بلې خو ا هم یو خودداره انسان وه
وایي: هم په دا
چې نه له ځایه چیرته خوځم
نه د هیڅ دیوه مخلوق یم منت بار

رحمان بابا په خپل عمر کې خورا ښه اشعار ویلې دي او پښتو ادبیات پری غني کړې دي خو دده داشعارو ځینی مور ته فقط یو دیوان را پاتي دی اودنورو اشعارو په باب یې احوال نه دی ورکړل شوې لکه څنګه چې دده دزیږیدو په باب اختلاف موجود وو همدا رنګه یې دمړینی په هکله یې هم نارستې لیکنې شوې دي.
دپټی خزانې مولف محمد هوتک ابن داود د رحمان بابا دوفات کال (1118) ښودلې دی خوداسې ویل کیږي چې دا لیکنه به دقیقه نه وی رحمان بابا په خپلو اشعارو کې دشاه عالم یادونه کړی ده چې دا سړی (1119–1124) ژوندې وو لکه چې وایې:

اوس نوبت دشاه علم دی
دورتیر شو
خدازده څه بار ی شي پینبه
عا شور راشی که اختر

دعبدالرحمان بابا ددیوان په یوه سریزه کی لاکل شوی دی،چی عیدالرحمان بابا دپښتو دسجری نسبت له مخی (سړین) په سړین کی(غوریاخیل) اوپه غوریاخیلو کی (مومند) په مومندو کی (**داودزی**) په دویزو کی ابراهیم خیل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم رحمان بابا په قوم مومند دی خو دی ځان کوم قوم ته نه منسوبه وی او ځان دخدای (ج) دپاکی مینی ریښتینې عاشق بولی اودخدای(ج) په مینه کی ډوب دی. او دتعصب اوځان ستاینی څخه کرکه لري اودورورولی، انسانی مناسباتو دنیوی او اوخروی نیکمرغیو لاری چاری خلکو ته ورپه ګوته کوي لکه چي وايي:

زه عاشق یم سرو کار مي دی له عشقه — نه خلیل نه داودزی اونه مومند یم

او یا وایي:

دادنیا خدای له عشقه پیداکړی — دجملوو مخلوقاتو پلار دی ادا

او یا وایي:

په هر دم کی نوې نوې تماشې کړم — زه رحمان دخدای وکړه وته حیران یم

او یا وایي:

هیڅ تغیر او تبدیل نه لري رحمانه — تل تر تله بر قرار دی رب زما

او یا وایي:

که محنت که مشقت دی خو ددین دی — په کار نه دی بل محنت په دا دنیا

بی له خدایه هرچی دی همه فانی دی — که لذت دی که زینت په دی دنیا

او یا وایي:

چی په ورخ دشیخئ لافی کړی رحمانه! — په شپه می له میفروشه غواړې ولې؟

او وایي:

بد په بدو پښیماني کاندي رحمانه! — ته په خپلو بدو نه شوي پښیمانه

او یا وایي:

دوست دشمن دسړی واړه خپل عمل دی — هم په دا مقدار یي اجر موی په موی شی

او یا وایي:

داوبو اصل له خاورو پیدا کیږی — خاکساران دخاکسارانو آبروی شي

اویا وایي:

دوباره دي راتله نشته په دنیا — نن دی وخت دی که دروغ کړی که ربتیا

اویا وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنيا ده بې وفا **بې وفا ده په بقا**

اويا هم وايي:

نور عالم كه ددنيا غمونه كاندي **درحمان سره دې غم داخرت**

بل دا چې په خپلو اشعارو كې دګل خان او جمال خان ددور او واقعيو يادونه كړي ده چې تر (1123) پورى ژوند يقيني دى ددغى دلايلو دخرګندولو نه وروسته داثابيتيږي چې رحمان بابا ژوند تر (1128)پورې ښودل شوې دي.

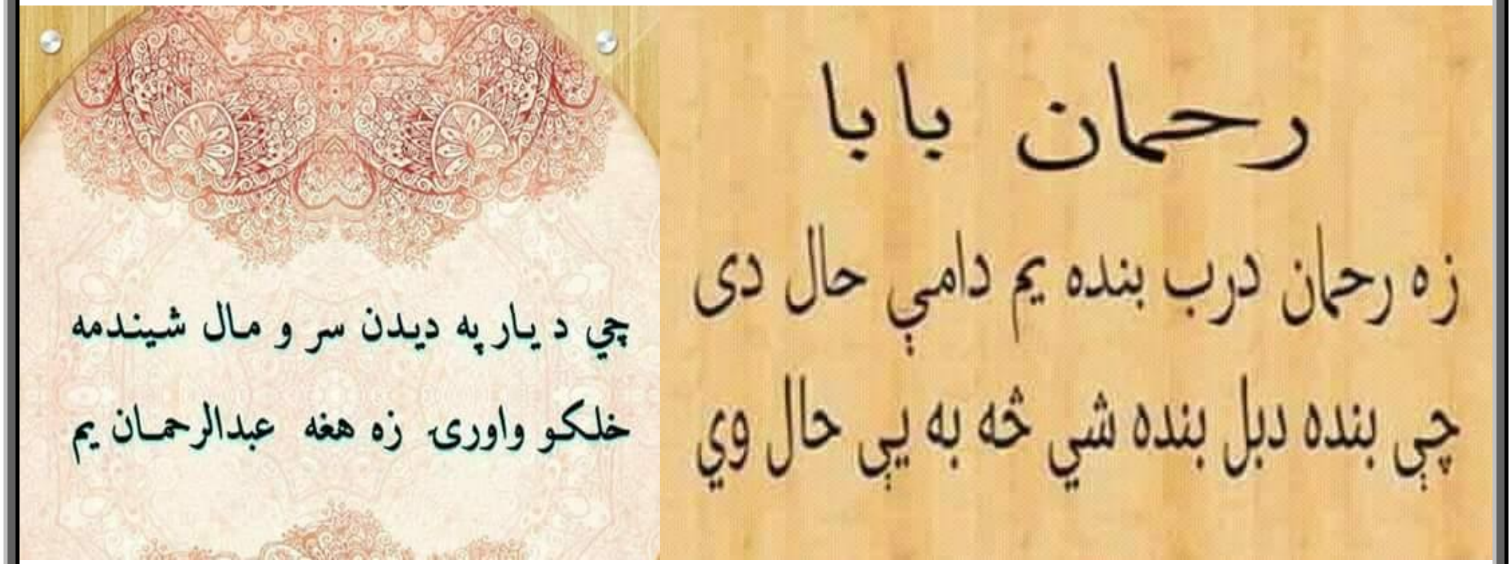

(c) ketabton.com: The Digital Library

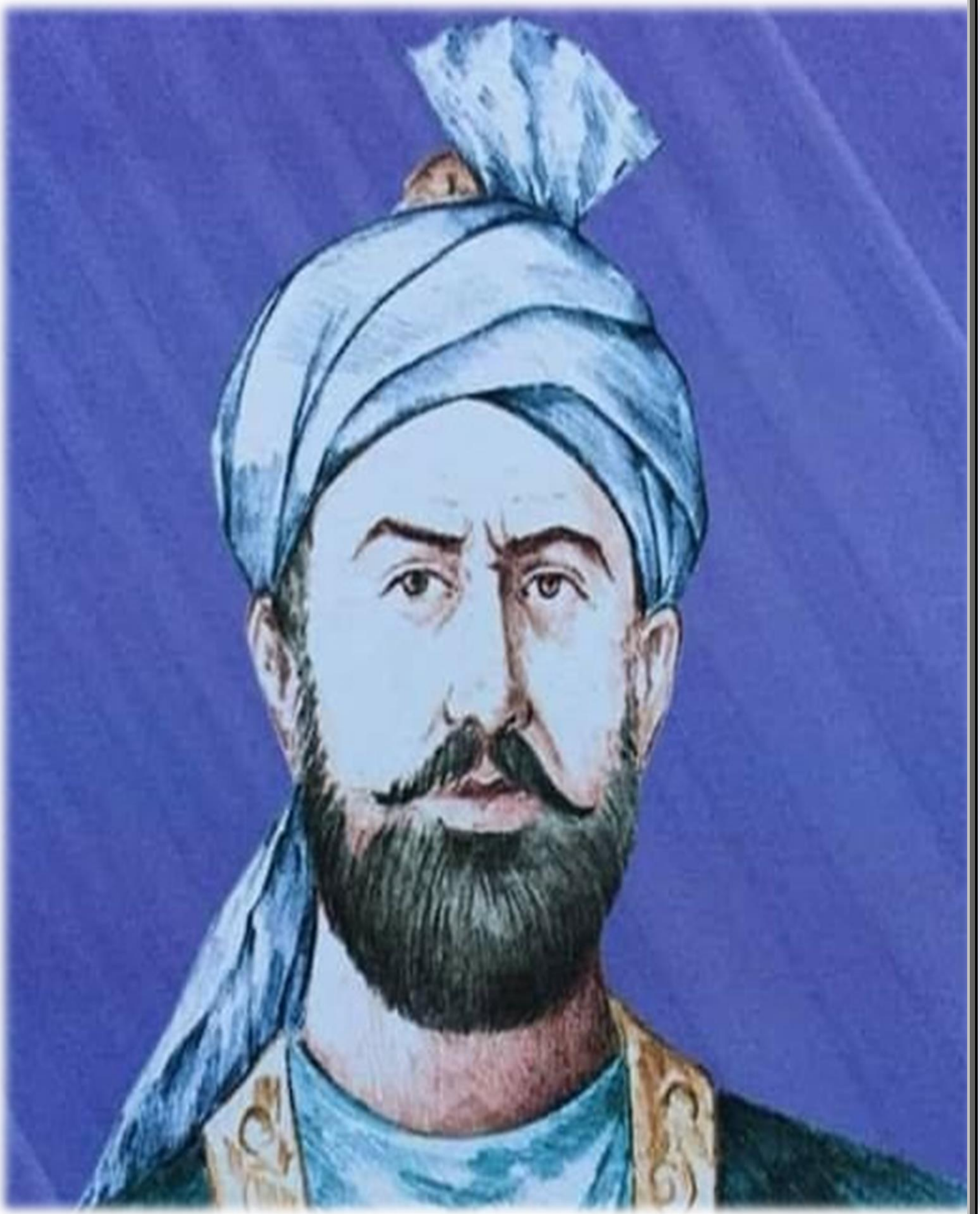

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرویس نیکه

میرویس خان چی په حاجی میرنیکه مشهورو دیوولسمی پیړی په وروستیوکي دنازوپه نامه له یوی مور څخه چی یوه دینداره ښځه وه وزیږیده. پلاریي شاه عالم خان دهوتکوقوم له مشرانواومور یي سلطان ملخي توخي لوروه چی دواړه قومي مشرانو څخه ګڼل کیږي. په راوروسته وختونوکي څه وخت چی میرویس خان دجعفرخان سدوزی له لورسره واده وکړ، نو دنوموړي تولنیزحیثیت یي نورهم لوړکړاوڅرنګه چی نوموړی یو نیک خویه،فصیح، مدبراوزړورسړی واوپه څنګ کی یی دسوداګری دنده هم پرمخ بیوله،نوځکه په ډیره اسانی سره یی وکولی شول چی دهغه وخت کندهار په خلکوکی ښه ځای ولری.

دهمدی خصوصیاتواو صفاتو په لرلوسره د کندهارښاردکلانترپه توګه هم وټاکل شو. او په دي مقام کی دخلکو اودهغه وخت کندهار دحکومت تر منځ دواسطی په توګه یيی دنده تر سره کوله خوپه همدی حال کي یی هم دخلکوله ملاتړ څخه لاس وانه خیست اوپه هغه لیک کی چی دده لاسلیک و دګرګین له زورزیاتي څخه په کی شکایت شوی واوداصفهان دربارته ولیږل شو داکار ددي لامل وګرزیدچی میرویس خان داځل دګرګین له خواونیول شواولاس نیولی اصفهان ته ولیږل شو.

میرویس خان مخکی له دی هم اصفهان ته سفرونه کړی وو اودصفوي حکومت اودربارله وضعی سره بلد و له همدی کبله نوموړی وتوانید چی نه یوازی ځان ته برائیت ورکړي بلکی دصفوی پاچا، سلطان حسین حضورته هم ورسید او مکي ته دتللو اجازه یی هم تری واخیسته.

نوموړي په مکه معظمه کی له مذهبی عالمانو څخه د ګرچی ګرګین په وړاندی دپاڅون فتوا ترلاسه کړه.
له اصفهان څخه کندهار ته دمیرویس خان له راګرزیدو سره سم داصفهان ددربار وضعه دګرګین په وړاندی بدله شوی وه ځکه داسی ګنګوسی اوریدل کیدی چی دروسی امپراطور پترکبیر غواړي ارمنستان او ګرجستان له خپل هیواد سره ونښلوی اوداهم ویل کیدل چي ګرګین سره له خپلوعسکروغواړی دپترکبیر سره یو ځای شی . دغه ګنګوسه ددي لامل وګرزیده چی میرویس خان له ډیرواک سره کندهارته بیرته وګرزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی داخل په کندهار کی په ډیری حوصلی سره دپردیو په وړاندی دپاڅون لاری برابری کړی. په ځانګړی توګه د(1709/1121ز)کال په پسرلی کی هغه وخت چی ګرچی لښکری د ګرګین دوراره الکساندرتر مشری لاندی دکندهاربناردارغستان او کاکړو دخپلو په نیت وتلی وی نو ډیره ښه زمینه مساعده شوه اوپه دی حال کی میرویس خان او نورقومی مشران دمانجی په نامه په یوه سیمه ییزه جرګه کی سره راټول شول اوله میرویس خان سره یی ګرګین اودصفوي دولت دیری ګرجی لښکری دکندهاربنار ته دخلوینتومیلوپه واټن پروت کلي(ده شیخ)کی غافلګیره او بیاووژلي.

الکساندر اوپوځونه یی هم چی دکاکړوله جګړی څخه راګرزیدلي وو،په ډیری سختی وتوانیدل چی له جګړی وتښتی او ګرشک ته ځان ورسوی.
په دی ترتیب دبایزید انصاری ترمشری لاندی دروښاني پاڅون، دخوشحال خان خټک ترمشری لاندی دختکوترپاڅون وروسته دکندهارپاڅون دخپلواکی ګټلوپه لاره کی دریم ګام ګڼلی شو. چی دکندهاردخلکو په ګډون ترسره شو چی زموږ په هیواد کی یی د خپلواکه دولت بنسټ کیښود.
دصفویانو له خوادکندهاردبیانولوپرله پسی هڅو،څه ګټه ونه کړه او میرویس خان، ملی قاید ترنامه لاندی اته کاله دکندهارواکی په لاس کی درلودي. میرویس خان نیکه په(1715/1127ز) کال کی مړ شو.

میرعبدالعزیز

له میرویس نیکه وروسته دده ورور میر عبدالعزیزخان دکندهار حکومت مشری ترلاسه کړه خو نوموړی وروروسته له دوه کلونو حکومت دمیرویس خان نیکه دکړنلاری خلاف له صفوی حکومت سره دپخلاینی لاره خپله کړه.
دقومونو او قبیلومشرانو دنوموړی داکارخوښ نه شو اودمیرویس خان زوی میرمحمود یي دخپل کاکا وژلوته تشویق کړ اونوموړی وروسته له دی کاره په(1727/1129ز) کال کی دننګرهارپرتخت کیناست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان خټک

کله چي مغلو په هند کي پاچاهي کوله، د ملک شهباز په کور کي يو هلک پيدا شو ، په کال ۱۰۲۲ هجري . پر دې هلک يي خوشال نوم کيښود. خوشال د کوچنيوالي څخه زړه ور او هوښيار وو. کله به چي د پلار سره په مجلس کي ناست وو د مشرانو او خپل پلار خبروته به يي غوږ نيوه او په خبرو کي به يي ډير فکر کاوه. خوشال خان دري ورونه درلوده. خو تر ټولو ورونو دی هوښيار او پوه وو. خوشال له کوچنيوالي څخه ډير زړه ور معلوميده.

د خوشال پوهه او هوښياري ورځ په ورځ زياتيده، په شل کلني کي يې ډير کتابونه ولوستل او د زياتي پوهي خاوند سو. په شل کلني کي يي په شعر ويلو شروع وکړه. شعرونه يي د پښتونولی د احساساتو ډک دي. يوه ورځ ملک شهباز خان خوشال ته وويل، خوشاله زويه، که ته د خپل کام په مشرئ ومنل شی نو څه به وکړې؟ خوشال ورته وويل، تر څو ژوندی يم د قوم او اولس د هوسايني او د هيواد د لوړوالي د پاره به خدمت کوم. دا به زما د پاره د خوښی ځای وي چي زه خپل اولس ته خدمت وکړای شم.

کله چي خوشال خان د قوم د خوا په مشر ی وټاکل شو د هند پاچا اورنګزيب ورته وويل ستا پلار زما په دربار کي ډير قدر لري. خو پام کوه چي پښتانه د مغلو په مقابل کي سر در څخه پورته نه کړي،خوشال خان دده خبرو ته غوږ و نه نيوه او پښتانه يې دمغلو مقابلی ته ودرول ،اورنګزيب چي دده له کاره خبر شو خوشال خان يي بندي کړ او د هند جيل ته يي وليګه. خوشال خان په هغه جيل کي د غيرته ډک شعرونه وليکل.

خوشال خان د ۷۸ کالو په عمر مړ سو. خو نوم يي تل ژوندی دئ.

د خوشال خان شعرونه خو ډيردي خو دلته به يي يو شعر ولولئ:

چی ښايست لری په ستورو
داسمانندارہ ګوره
ددی خپل وجود په باغ کی
په هرشان ننداره ګوره
چی هر ګل ورته نظر کړی
دباغوان ننداره ګوره
راشه وغوره سترګی
دجهان ننداره ګوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان یو زړور او په پښتنو کلک مین سړی و،ده به تل هڅه کوله چی خپل قوم او پښتنو ته خدمت وکړی، خوشحال خان سره له دی چی یو زړور او دجنګ په ډګر کی غښتلی وه، یونامتو شاعر هم و چی ډیر شعرونه یې په خپل نوم ثبت کړی دی .

لکه چی وايي:

زه خوشحال توره په لاس کفن په غاړه

که خبر شوم چې پښتون دچا غلام شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیمورشاه پاچاهي (1793_1773)زیږدیز:

تیمور شاه داحمد شاه بابا زوی په 1742 زیږدیز کال په مشهد کې زیږیدلی دی. هغه دزدهکړوخاوند او ددری ژبې شاعر و.
داحمدشاه بابا دمړینې پروخت کې یې دهرات دوالی په توګه دنده درلوده.
تیمور شاه خو داخلی او بهرنې پاڅونونه په بریالی توب سره له منځه یووړل. تیمورشاه دخپلی پاچاهی په 20 کلنه موده کی وکړای شول چې هغه سیمی چی پلار یې ورته په میراث پاتی وې، وساتي.دهغه تر مرګ وروسته دهغه دزامنو بې اتفاقی ، دایران لاسوهنې او دروسانو او انګلیسانو سیالی دافغاني لویې امپراطورۍ دسقوط سبب شوې،تیمورشاه په 1793ز کال کې مړ او دکابل په چهارباغ کې خاورو ته وسپارل شو.

دامیر عبدالرحمن خان واکمني

دانګلیسانو له ماتی سره سم په 1880ز کال کی دانګلیسانو او امیر عبدالرحمن خان تر منځ لیکنی رالیکنې او اړیکی پیل شوی. ددغو اړیکو په لړ کې دانګلیسانو له خوا دعبدالرحمن خان سلطنت په رسمی وپیژندل شو.

امیر عبدالرحمن خان کله چی دپاچاهي اعلان وکړ دانګریزانو تیریو پر افغانستان باندی ډیری ستونزی را منځته کړې وی،کابل خپل ارزښت له لاسه ورکړی و.
امیر عبدالرحمن خان دیوځی موخو تو دمرکزی دولت دغښتلتیا لپاره پیسو ته اړتیا درلوده. دلګښتونودپوره کولو یوه لاره هم دمالیاتو زیاتول وو، مالیات یې وضع کړل اوپه مستقیمه اونامستقیمه توګه یې ترلاسه کړل........

ددغې دورې دناخوالو پیښو څخه یوه هم دافغانستان دختیځ او سویلی پولو ټاکل دډیورنډ دکرښې په واسطه وه.
مارتیمرډیورردنډ په 1893ز کال دانګریزانو له خوا دیو پلاوی په مشری دبریتانوی هند اوافغانستان تر منځ دپولو دټاکلو لپاره ټاکل شوی و، نوموړی دبریتانوی هند اوافغانستان ترمنځ پولو په خپله ګټه وټاکله او دسیاسی، پوځی او اقتصادی فشارونوله لاری دغه کرښه پر افغانستان وتپله.چی هیڅکله دافغانستاندخلکو له خوا دغه پوله منل شوی نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان محمحد فاتح

داځل کله چې سلطان محمد خان په تخت کیناست نو عمر یی تر دوویشت کلنۍ پورې رسیده . دده نه مخته هغه دوه ځلې ، په داسي حال کې چې عمر یی یواځې څوارلس او پنځلس کاله و ، دخپل پالر په ژوند کې په تخت ناسته کړې وه . د سلطان مرادخان ثاني د مړيني سمدستي وروسته د سلطنت اراکینو هغه ته د سلطان دمړيني په اړه خبر ورکړ او هغه هم سمدالسه او پرته له ځنډه د کوچنۍ اسیا څخه د اورنه په لور را ستون شو . ځکه همدلته دهغه د تخت د کیناستو مراسم هم تر سره کیدونکي و . سلطان محمد خان د عثماني کورنۍ اوم ځوان سلطان و ، د عثماني سلطنت بنسټ ایښودونکي پخپله) عثمان خان (و چې د » غیاث الدین کیخسرو سلجوقي « زوم و . سلطان محمد خان د عثمان خان د شا څخه اووم نسل جوړیږي ، د عثماني سلطنت بنسټ د نن څخه نژدې یوسلودیرش کاله پخوا هغه وخت کیښنول شو چې په (1300) عیسوی کال تاتاریانو په کوچنۍ اسیا یرغل وکړ او هلته یی سلجوقي واکمن) اوبیا دهغه وروسته د هغه زوې غیاث الدین کیخسرو (سلطان عالؤ الدین وواژه . غیاث الدین کوم زوې نه درلود ، یوازې یوه لور یی درلوده چې دعثمان خان په نکاح کې وه . په دې اساس د سلطنت اراکینو په یوه خوله او یوې راې سره عثمان خان د قونیا په تخت کیناوه او دخپل پادشاه په څیر یی و منود. په دې توګه د » اسرائیل بن سلجوق « د زوزاکه څخه ، چې په (1077)کې یی خپل نظام جوړ کړې و ، په (1300) عیسوي کال کې نظام والړ او اوپه ځاې یی د عثماني سلطنت جوړ کړل شو. او دې سلطنت تر (1915) عیسوي کاله پورې دوام وکړ .... دعثماني سلطنت څخه مخته د سلجوقیانو پادشاهي وه ، دهغوې نیکه اسرئیل بن سلجوق نومیده . دا هغه څوک و چې د سلطان محمود غزنوي په حکم د هندوستان کالنجر په عسکري کال کې اوه کاله بندي شوي و . دعثماني سلطنت بنسټ ایښوونکي عثمان خان د سلجوقي حکمران په وخت کې د انګورې په سیمه کې د « ارطغرال » په کورنۍ کې پیدا شوي و . دا دسلطان عالؤالدین سلجوقي د حکمرانۍ وخت و . هغه د ارطغرال دمیړانې اوهمت د کتلو وروسته ، هغه ته د بازنطینی د سرحداتو جاګیر ور و سپاره . سلجوقي سلطان عالؤالدین د ارطغرال خان د احساناتو ممنون او مشکور هم و . سلطان محمد خانِ فاتح wپه حقیقت کې د سلطان محمد خان قبیله هم په لمړيو کې دهغو مهاجرو قبیلو څخه وه چې د چنګیز خان دحملو څخه یی خپل کلی کور او وطن پریښې و او په دشتو او غرونو کې یی سره تیندکونه وهل . دا قبیله د » ترکانو اوغوز« د قبایلو یوه برخه وه . چې د عثمان خان نیکه دارطغرال خان پالر » سلیمان شاه« په مشرۍ کې خپل هیواد خراسان (افغانستان) پریښې و او په مختلفو هیوادونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرزیدو را ګرزیدو وروسته د شام(سوریی)په لور ور واړده شوي وو . دوې چې کله د فرات ددریاب څخه تیرشول نو سلطان محمد خان خراساني نیکه (سلیمان شاه) په هغه دریاب کې ډوب شو او و مړ . دهغه د مړیني نه وروسته د دې قبیلي ډیره برخه خپره وره شوه ، خو کوم کسان چې پاته شول هغوې د ارطغران خان او دهغه د ورور< دوندارخان > سره یو ځآې د کوچنی اسیا په لور روان شول او هلته د سلطان عالؤالدین سلجوقي دسلطنت پولو ته ور ننوتل « . الرډ ایوسلي د ترکي ایمپایر « تر لیکني الندي لیکي چې : چنګیزخان خوارزم شاه له منځه وړې و . اودهغه ټول سلطنت یی دخپلو زامنو تر منځه وویشه . کله چې د خراسان دا ماتي خوړلي در په در شوې قبیله د سلیمان شاه د ډوبیدو او مړیني وروسته د ارطغرال خان په مشرۍ د سلطان عالؤالدین سلجوقي سلطنت ته ور ننوته نو شمیره یی څلورسوه او شل کورنو ته رسیده . ددغو څلوره سوه اوشلو کورنیو دغه ډله دسلطان عالؤالدین تر سیوري الندي دېنا اخستلو له پاره دقونیا د پایتخت په لور ور روان و چې په الره کې ارطغرال ته دوه فوځي ډلي په جنګ کې را ګیر څرګندي شوې . هغه یوه خوا هم نه پیژندله خو کله یی چې وکتل چې دهغوې یوه ډله د شمیرې له اړخه کمه او بله ځواکمنه ده نو سمدالسه د خپلو ۴۴۴ ملګرو سره یو ځاې دهغه کمزورې ډلي خوا یی ونیوله او داسي زبردسته حمله یی وکړ چې دښمن یی تیښتې ته و هڅاوه . دښمن میدان پریښود او خپلي ټبني یی سپکي کړې . دفتحې نه وروسته هغه ته ډاګیزه شوه چې دهغې ډلي مرسته یی چې کړې ده هغوې د سلطان عالؤالدین سلجوقي د فوځ کسان و، او مقابل لورى یی تاتاریان وو . د ارطغرال ددې میرانې په بدل کې سلطان عالوالدین سلجوقي هغه ته د دسفوت زرخیزه سیمه چې د سقاریه ددریاب په ښي لورې د بازنطیني (قسطنطنوي) پولو سره نښتي وه ، ورکړه ، تر څنګ یی ورته سفوت ښار هم ور بابښه . ارطغرال اودهغه ملګري چې د خراسان او ارمینیا څخه راغلي و ټول همدلته میشت شول . سلطان عالوالدین سلجوقي ارطغرال خان ته په دې سیمه کې دخپلو فوځونو د ساتلو اجازه هم ورکړه . او ترڅنګ یی ورته د بازنیطیني عسکرى کالو عسکرو ته د درس ورکولو حکم هم وکړ. دبازنطیني سلطنت مرکز قسطنطنیه وه. عالوالدین سلجوقي چې کوم خراساني ځوان ارطغرال ته په بازنطیني باندي دحملو کولو وینا کړې وه نو نژدې یونیم سل کاله وروسته دهمغه شخص د زوزاکه څخه سلطان محمد فاتح پیدا شو چې بالخره یی بازنطیني سلطنت) قسطنطنیه (فتحه کړه او د عیسویت د نړۍ دیوالونه یی سره ولړزول سلطان محمد خانِ فاتح ارطغرال خان په (1288) کال کې د (90) کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې . هغه په خپل ټول ژوند کې د سلطان عالوالدین د ځآنګړې پاملرني الندې و . ان تر دې چې داسې وخت هم راغي چې ارطغران د سلطان عالوالدین د نائب په څیر د تاتاریانو او بازنطینانو ګډ فوځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ماتې ورکړه . ددې په بدل کې ورته سلطان عالوالدين سلجوقي د » بني شهر او بروصه شهر « سيمي هم ورحواله کړی . او د ارطغرال د جاګير د نوم يې « سلطانوي « کيښود او هغه يی دخپلو فوځونو سپه ساالر و ټاکه . هالل ، دسلطان عالوالدين سلجوقي د بيرغ نښه وه ...... د ارطغرال خان د مړيني وروسته دهغه ستر زوی عثمان خان دهغه ځای ناستي و ټاکل شو . همدا د عثماني سلطنت بنسټ ايښوونکي او ددې سلطنت لمړی تاجدارهم و . دهغه پالر په خپل ټول ژوند کې د سلجوقي سلطنت سره تلپاتي وفاداري درلوده . سلطان هم د خپل پالر په قدم قدم کيښود او همغسي تګالره يی خپله کړه . خو دا داسي وخت و چې سلجوقي سلطنت خپله اخري ساه اخسته اوپه کوچنی اسيا کې ملوک الطوايفي حاکمه شوي وه. عثمانيان يواځې دبازنطيني دښمنانو په مقابل کې جنګيدل اويا په بله ژبه ، عثمانيان يواځې د عيسويانو پر خالف په جنګ رانښتي و . په دې وختو کې د قسطنطنيي پادشاه د خپلو درو ساتنه و نه شوه کړای او عثماني فوځونه دهغه (دتهينيا) ميدانو ته ور ننوتل . بازنطيني سلطنت چې درسول اهلل صلی اهلل عليه وسلم په وختو کې د ځواکمنو سلطنتونو څخه و د عثمان په وخت کې د زوال سره مخ شوی و . هلته دخپل منځي جګړو او حکومتي بدنظميو عثماني فوځونو ته موقع اوفرصت برابر کړې و چې هغوې دې د بازنطيني سلطنت په ډيرو برخو باندي ولکه وکړي . ددې نه مخته داسي يو وخت و چې بازنطيني سلطنت ان د کوچنی اسيا تر پولو پورې را غوځيدلي و . خو اوس په کوچنی اسيا کې د بازنطين سره يواځې » نائيسيا او نائيکوميډيا« سيمي اودهغي شاوخوا کلي پاته شوي و . د بازنطيني سيمو په لور د عثمان د توجه علت دهغه داسالم د تبليغ کول و . په هر صورت عثمان د اسالمي فوځونو له پاره داروپا دروازې پرانستي او د دانيال دروازې پرانستل د عثماني نسل له پاره يوه لوبه وګرزيده . عثمان د سلجوقي سلطان د فرمانبرداری په اساس ستري ستري معرکې سر کړي دي چې ددې ډلې څخه د » قراجه حصار « معرکه تر ټولو مشهوره ده . ددې کال د فتحه کولو په واسطه مسلمانانو اروپايانو ته خبر ورکړ چې نور نو دهغوی د حکومت دوران مخ په ختميدو دې . سلطان عالوالدين سلجوقي خپل ميرنی سپه ساالر عثمان ته د» نيزبيګ« خطاب ورکړ او هغه ته يی په خپل نوم دسکي د جاری کولو او په خپل نوم د خطبې د ويلو اجازه هم ورکړه . په دې توګه عثمان ته د شاهي لقب تر څنګ دپادشاهی نور ټول امتيازات هم ور په برخه شول . اوبيا لږ څه پاته کمښت هم په راتلونکو کلونوکې له منځه والړ . او دا هغه وخت و چې عثمان دسلطان عالوالدين سلجوقي او دهغه د زوی ديرليسي مړيني وروسته او ازاد او خپلواکه تاجدار په توګه را څرګند شو سلطان محمد خانِ فاتح د سلجوقي کورنی د حکومت د پاې ته درسيدو سره سم د ال عثمان حکومت پيل شو . خو يو شمير سلجوقي اميرانو لکه (دکرمانيا امير)عثمان ته په ډيره کرکه او حسادت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتل ، او هغه یی خپل رقیب ګانه . همدا علت و چې لږه موده وروسته د عثمان او د کرمانیا دامیر تر منځه د جنګونو یوه نه پاې ته رسیدونکي لړی و نښته . اودا لړۍ د هغوي د پرلپسي ناستځایو تر منځه هم همغسي جریان پیدا کړ . عثمان داسالمی حکومت بنسټ کیښود او په (1301) کال یی د » ټایئکومیډیا« سره رانښتي د »قیون حصار« کال کې په لمړني ځل د قسطنطنیا دشاهنشاهي فوځ سره مقابله وکړه او په دې مقابله کې ورته ډیره ستره بریا تر السه شوه . او تر شپږو کالو پوري یی د فتوحاتو لړی تر » بحراسود« پورې و غځیده . هغه په خپل ژوند کې په درې محاذونو کې په یوه وخت فتوحات تر السه کول ، ..لمړی .... دباغي سلجوقي امرانو پر خالف .... بل ...د تاتاریانو پر خالف . .. دریم .... دبازنطیني فوځونو یعني د قسطنطنیی د پادشاه پر خالف.... په (1307) عیسوي کال کې عثمانیانو دبروصې ښار کالبند کړ، دا ښار په قسطنطنیه کې د کوچنی اسیا په نامه یادیده . دا د نړۍ تر ټولو اوږده کالبندي وه چې تر لسو کالو یی دوام وکړ. بالخره په (1326) عیسوي کال کې کالبندو فوځونو خپلې وسلې کیښودې او دعثمان خان زوې اولخان د فاتح په څیر دې کالته ورننوت ، په دې وختو کې عثمان خان په »سفوف« کې د مرګ په بستره باندې پروت و ، خو دهغه د مړینی څخه مخته د هغه زوې اولخان هغه ته د دې سوبې خبر ور ورساوه . همغه و چې عثمان خان هغه خپل ځاې ناستي و ټاکه او حکم یی وکړ چې دمړیني وروسته یی په بروصه کې خاورو ته وسپاري. تر څنګ یی حکم وکړ چې بروصه د عثماني سلطنت له پاره پایتخت وګرځوي . هغه دهغه د وصیت په مطابق همملته په بروصه کې خاورو ته وسپارل شو . د»عثماني دولت « تر نامه الندی تاریخ لیکي چې :عثمان خان د عثمانیه دولت لمړی تاجدار و . هغه هیڅکله هم دخپل ځان له پاره دسلطان کلیمه نه استعمالوله . دهغه زوې اولخان او لمسي) مراد اول (هم دخپلو ځانو له پاره د امیر کلیمه استعمالوله .د عثمانیه سلطنت د بنسټ اینودونکي عثمان واده هم په ډیره په زړه پورې توګه تر سره شوې و . هلته د ښار سره نژدې د »ابتروني « په سیمه کې یو خداې پالي عالم او درویش صفته انسان » اوبالي »نومي اوسیده ، عثمان به دخپلي ځوانی په وخت کې هلته ډیر ورته ، هغه یوه ډیره ښایسته اوحسینه لور درلوده چې) مال خاتون (نومیده . یوه ورځ په ناڅاپی توګه د عثمان سترګي په دغه پیغله و نښتې ، او دکتلو سره سم پرې عاشق شو. هغه سمدالسه د نکاح پیغام ور ولیږه خو » اوه بالي « د یوه درویش او د سلطنت د امیر تر منځ د توپیر په پوهیدو باندې دا پیغام ونه مانه . ان تر دوو کالو پورې د عشق او محبت دا لړی روانه وه ، عثمان هم د اوه بالي کور ته تګ راتګ ته دوام ورکړ . په دې وخت کې څو نورو ترک سردارانو هم چې په ځواک او شهرت کې د عثمان څخه کم نه و د مال خاتون سره د واده کولو هیله څرګنده کړه . خو اوه بالي هغوې ته هم ځواب ورکړ . بالخره داسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ورځ را غله چې عثمان هملته د » اوه بالي « په کور کې پاته شوې و یو عجیب او غریب خوب یې وکوت . » ویې کتل چې یوه سپوږمۍ د اوه بالي دسیني څخه را ووزي او کرار کرار ترې د څوارلسمي سلطان محمد خانِ فاتح سپوږمۍ جوړه شي او بیا د عثمان په سینې کې ور ننوځې ، بیا دهغه اړخه یوه ځواکمنه ونه راشنه شي چې همداسې پسې ستریږي ، ان تردې چې ددې وني شاخونه د وچې او لمدې ټول ځایونه را و نغاړي ، د ونی د جرړو څخه د نړی څلور ستر دریابونه دجله ، فرات ، نیل او ډینوب را بهیږي او څلور ستر غرونه ، کوه قاف ، د بلقان غر ، دتور غر ، او د اتلس غر ددې شاخونه سنبالوي . په دې وخت کې یوه تیزه هوا راپیدا شی اودهغې ونی د پاڼو مخ چې په شکل کې توری ته ورتوالې لري د یوه ستر ښار لورې ته وګرځوي ، دا ښار ددوو سمندرونو او ددوو لویو وچو د رایوځاي کیدو په نقطه کې پروت دې ، او د یوې ګوتي په څیر را څرګندیږي . پدې ګوته کې دوه زمرد او دوه نیلم ځاې په ځاې شوي دي، عثمان غوښتل دا ګوته په ګوته کړي چې یو ناڅاپه ګوته سره را خالصه شوه«...... د بیداریدو وروسته یې خپل خوب اوه بالي ته بیان کړ ، اوبالي په دې خوب کې د عثمان له پاره ښه راتلونکې وکوت اوهغه یی یوه غیبې اشاره و ګڼله او دخپلې لور » مال خاتون « نکاح یې ورسره وکړه . د عثمان همدغه خوب چې هغه نژدې یونیم سل کاله مخته لیدلي و د هغه د کړوسي سلطان محمد له اړخه پوره کیدونکې و . ددوسمندرونو او ددوو لویو وچو د رایوځاي کیدو نقطه د قسطنطنیې ښار و ، د سلطان محمدخان پلرونو او نیکونو کې د عثمان خان یو زوې » اورخان « هم د یوه فاتح او بهادر پادشاه په نوم یادیږي، دا عثماني سلطنت دویم تاجدار او د عثمان خان تر ټولو کوچنې زوې و . دهغه مشر ورور عالوالدین داسالمي علومو شوقی و تر څنګ یې د تصوف اوفلسفې سره هم ډیره مینه درلوده ، هغه ډیره پوه او مدبر انسان و ، د زمکې پرمخ تر ټولو لمړی منظم ، په دریشی سنبال ، تنخوا لرونکې او په فوځي ځایو کې اوسیدونکې فوځ » ینې چرې « دهمغې په سال او مشورې سره جوړ کړل شو . دهغه سره په دې مشوره کې » قراخلیل « هم شریک و . ددې نه مخته په نړی کې فوځونه منظمیدل او په ځانګړیو کالیو هم سنبالیدل، خو دا کار به یواځې او یواځې د جنګ په ورځو کې تر سره کیده . د رومیانو او یونانیانو په سلطنتونو کې هم همدا ډول رواج و . دسیدنا عمر رضی اهلل عنه په وخت کې د عسکرو له پاره تنخوا ګانې ټاکلې شوې وې او د رخصتیو رواج هم دهمغه له وخته پیل شوې و، خو په هغو وختو کې د فوځي بارکونو او یاد تلپاتې عسکري تمځایونو آند له چا سره نه و . په دې اساس دا کار تر ټولو لمړی اورخان د خپل مشر ورور عالوالدین او خپل دوست قرا خلیل په سال سره تر سره کړ . هغه ټول هغه ځوان عیسوي بندیان چې په مختلفو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګونو کې یی نیولی و د روزني له پاره همدې ډول روزنځایو کې واچول او یو باقاعده
فوځ یی ترې د » ینې چري « په نامه جوړ کړ.

دسلطان محمد فاتح دوران په (1481) کال کی پای ته ورسید. د (1451)نه تر (1481)
پوری ،په دیرشو کالو کی سلطان محمد فاتح په قسطنطنیه باندی حکومت وکړ. د سلطان په
وخت کی اسالمی حکومت د اروپا تر لری لری ځایو پوری و غځید .دسلطان فاتح نه
وروسته عثماني حکمران » سلیمان اعظم قانونی « (1550نه تر 1566) پوری ډیر
شهرت وموند .مشهور امیر البحر) خیرالدین باربروسا(دهمدی سلطان په وخت کی
مشهور شو ، دخادم الحرمین االشریفین لمړنی لقب تر ټولو دمخه » بایزید« خپل کړی و .
خوپه عثمانی حکمرانانو کی د خالفت منصب تر ټولو دمخه (لمړی سلیم عثمانی) ته
ورکړل شوی و . اخری عباسی خلیفه » المتوکل « و چی په قاهره کی یی د سالطین
مملوک تر سیوری الندی ظاهری شان وشوکت درلود خو په حقیقت کی دواکمنی څخه بی
برخی وو ..... دخالفت پګړی (اول سلیم عثمانی) ته په سر ایښوول شوی وه . دمقدسو
مقاماتو کنجګانی ، د انحضرت صلی اهلل علیه وسلم مبارکه توره ، علم او څادر د خالفت
دسند په توګه » سلیم « ته ورکړل شوی و . دهمدی وروسته د عثمانی خلفاؤ نومونه په
خطبه کی اخستل کیدل . عثماني سلطنت نزدی شپږ سوه کاله دوام وکړ او د عثمانی خالفت
اخری بدنصیبه خلیفه » سلطان عبدالحمیدخان ثانی « و ، چی حکومت یی د لمړی عمومي
جنګ پا پایلو کی له منځه والړ . دغه خلیفه په (1918) کال د نظربندی په دوران کی ساه
ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دنیکمرغه او سوکاله افغانستان په هیله)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library